

UNIDADE 4

O pensamento na Época helenística

DESCRIPCIÓN BREVE

Exponse o pensamento helenístico en tres das súas correntes fundamentais: epicureísmo, estoicismo e escepticismo

David Espasandín

2º Bacharelato / Historia da filosofía

Contido

1. Características do helenismo.....	2
2. Correntes da época helenística.....	4
2.1. Cinismo.....	4
2.2. Epicuro e a fundación do xardín.....	4
2.2.2. A física epicúrea.....	5
2.2.3. A ética epicúrea.....	6
2.3. O estoicismo.....	7
2.3.1. Física estoica.....	7
2.3.2. Ética estoica.....	8
2.4. Escepticismo.....	9
ANEXO: SELECCIÓN TEXTUAL.....	10

1. Características do helenismo

A época helenística adóitase enmarcar entre dúas datas: o ano 323 a.C., no que morreu Alexandre Magno, e o ano 30 a.C. cando Marco Antonio e Cleopatra son derrotados en Accio, e Octavio incorpora o Imperio como provincia a Exipto, o último reino helenístico sometido a Roma. Pero desde o punto de vista cultural e filosófico esta segunda data non é interesante, porque Roma é, en certo xeito, unha extensión do helenismo no aspecto cultural.

Este período caracterízase pola decadencia da polis grega como modelo de convivencia e integración dos individuos. Este proceso comeza xa en 338 a.C., cando a alianza de polis gregas encabezada por Tebas e Atenas é derrotada pola tropa de Filipo II de Macedonia na batalla de Queronea.

O sinal fundamental da época helenística é a gran expansión cultural do grego, que se estende por toda unha nova área xeográfica, desde Exipto ata a India.

Así, os termos "helenismo" e "helenístico" deriváanse do verbo *hellenizein*, que significa "falar grego" ou "actuar como grego". O grego como lingua común (*koine*) serviu para a expansión da arte, relixión, literatura, filosofía e ciencia gregas. A cultura grega estendeuse pola *ecumene*, un escenario de mundo aberto. Grazas a isto, constitúe un período de síntese do grego con elementos dese novo espazo cultural.

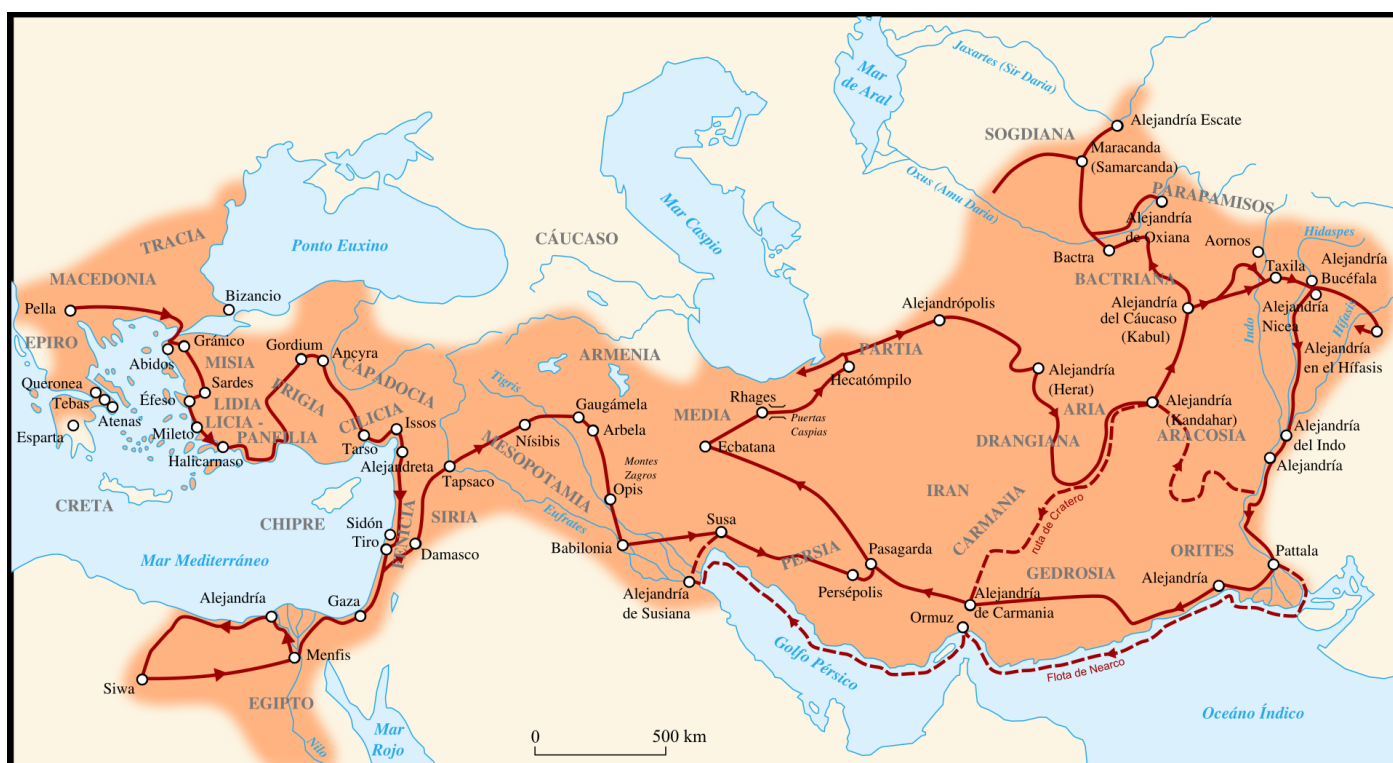


Ilustración 1: extensión do imperio helenístico e trazado da expedición de Alexandre

1.1. Consecuencias espirituais da revolución de Alexandre Magno

Prodúcese o colapso da relevancia sociopolítica da polis. Filipo II xa socavou algunhas liberdades despois da súa vitoria contra a polis grega na batalla de Queronea, pero Alexandre, co seu deseño dunha monarquía universal e divina, afundiou a antiga noción de cidade-estado. Despois da morte de Alexandre no 323 a.C., os seus sucesores estableceron novos reinos e concentraron o poder nas súas mans, e as cidades-estado ao perder gradualmente as súas liberdades e autonomía deixaron de facer a historia que crearan no pasado.

Así, destruíuse ese valor fundamental da vida espiritual da Grecia clásica, que constituía o punto de referencia da acción moral e que tanto Platón na súa *República* como Aristóteles na súa *Política* non só elaboraran teoricamente,

senón que incluso sublimaron e substanciaron, convertendo a polis na forma ideal dun estado perfecto e non unha mera forma histórica. Como consecuencia, aos ollos dos que viviron a revolución de Alexandre, estas obras filosóficas perderon o seu sentido e vitalidade, de súpeto deixaron de estar en sintonía cos tempos e situáronse nunha perspectiva distante.

1.2. Propagación do ideal cosmopolita

O declive da Polis non foi seguido polo nacemento de corpos políticos dotados de nova forza moral e capaces de dar lugar a novos ideais. As monarquías helenísticas, que xurdiron do disolto imperio de Alexandre, eran organismos inestables, incapaces de involucrar aos seus cidadáns nunha tarefa común ou de constituír un punto de referencia para a vida moral. De cidadán, no sentido clásico do termo, o grego convértese en suxeito. A vida dos novos estados desenvólvese independentemente da súa vontade.

O pensamento grego, ao non ver unha alternativa adecuada á polis, refuxiouse no ideal do cosmopolitismo, considerando o mundo enteiro coma se fose unha cidade, ata o punto de incluír non só aos homes nesta cosmopolis, senón tamén aos deuses. Deste xeito desaparece a vella equivalencia entre home e cidadán e o home vese obrigado a buscar unha nova identidade.

1.3. O descubrimento o individuo

Esta nova identidade é a do individuo. As novas formas políticas, nas que o poder só é propiedade dun ou de poucos, outorgan cada vez máis a posibilidade de forxar a súa propia vida e personalidade moral ao seu xeito.

Como resultado da separación entre home e cidadán, xorde a separación entre ética e política. Ata Aristóteles a ética clásica baseábase na identidade entre o home e o cidadán e, polo tanto, estaba implantada na política e máis ben subordinada a ela. Por primeira vez na historia da filosofía moral e grazas ao descubrimento do individuo, na era helenística a ética estrutúrase de forma autónoma, baseada no home como tal, na súa singularidade.

1.4. O afundimento dos prexuízos racistas sobre a diferenza natural entre gregos e bárbaros

Alexandre intentou asimilar aos bárbaros derrotados e incluso a súa comparación cos gregos. Tiña miles de mozos bárbaros adestrados segundo os códigos da cultura grega e formounos na arte da guerra segundo as técnicas gregas (331 a. C.). Ademais, ordenou aos soldados e oficiais macedonios casar con mulleres persas (324 a.C.).

Os filósofos, polo menos a nivel teórico, tamén desafiaron o prexuízo da escravitude. Epicuro non só tratará aos escravos con familiaridade, senón que os implicará nas súas ensinanzas. Os estoicos ensinarán que a verdadeira escravitude é a ignorancia e que a liberdade de coñecemento pode acceder tanto ao escravo como ao seu soberano.

1.5. A transformación da cultura helénica en cultura helenística

Ao estenderse entre diferentes pobos e diferentes razas, a cultura helénica volveuse helenística. A cultura helénica asimilou elementos das distintas culturas orientais. Cidades orientais como Pérgamo, Rodas ou Alexandría acabaron superando a Atenas como centros culturais.

Alexandría converteuse por primeira vez no centro do florecemento das ciencias particulares e, ao final da era helenística e especialmente durante a época imperial, tamén se converteu no centro da filosofía.

1.6. O ideal do sabio

Na oposición entre a opinión dos moitos e a razón do sabio está un dos puntos básicos destas filosofías, que se proclaman como camiños para a salvación individual. Non hai receitas para todos, xa que a maioría, segundo a pesimista concepción dos filósofos, non son nin razoables nin fáciles de domar e esta convicción procede da triste experiencia colectiva. O sabio, polo tanto, entenderase en oposición á colectividade, dentro da súa propia vida privada, e non inmerso na polis, como ocorría na época clásica.

1.7. Carácter práctico do pensamento helenístico

Xunto coa crise política hai unha crise máis ampla, que leva consigo a falta de fe nos vellos deuses e nas tradicións nacionais. É por iso que as filosofías da época caracterízanse por afirmarse como coñecemento da salvación e como sistemas de crenzas e prácticas. Non só intentan ensinar a pensar, senón tamén ensinar a vivir. Por esta razón, no pensamento helenístico, ramas como a física ou a cosmoloxía estarán ao servizo da elaboración dunha ética, que constitúe unha guía práctica de conduta.

2. Correntes da época helenística

2.1. Cinismo

Dende o punto de vista doutrinal, Antístenes foi o fundador do cinismo, pero foi Dióxenes de Sínope o que se converteu no principal expoñente e case nun símbolo deste movemento. Causou a ruptura da imaxe clásica do home grego e a nova imaxe pronto foi elevada a paradigma.

Para Dióxenes as ideas centrais eran a autarquía e a liberdade, que estaban asociadas coa frugalidade e sinxeleza que son suficientes para satisfacer a verdadeira natureza humana. O home sempre ten á súa disposición o necesario para ser feliz, sempre que saiba darse conta das esixencias reais da súa natureza. Neste contexto debe entenderse as súas afirmacións sobre a inutilidade das matemáticas, a física, a astronomía e a música e o absurdo das construcións metafísicas.

Dióxenes resumiu o método que leva á liberdade e á virtude en dúas nocións esenciais: exercicio e fatiga, que consistían en practicar unha vida adecuada para acostumar o físico e o espírito á fatiga imposta pola natureza e, ao mesmo tempo, tempo, axeitado para acostumar ao home ao dominio dos praceres ou, mellor dito, ao seu desprezo. Este desprezo polos praceres -que xa predicara Antístenes- é esencial para a vida dos cínicos, xa que o pracer non só suaviza o corpo e o espírito, senón que tamén pon en perigo a liberdade, facendo do home un escravo - para diversos motivos: cousas e homes relacionados cos praceres. Os cínicos tamén cuestionaron o matrimonio, que substituíron por unha convivencia acordada entre un home e unha muller. E, por suposto, abordouse a cidade: o cínico proclámase cidadán do mundo.

Os obxectivos da vida cínica eran "autarquía", é dicir, autosuficiencia, xunto coa apatía e a indiferenza dentro dunha vida conforme á natureza.

2.2. Epicuro e a fundación do xardín

Epicuro ve na filosofía o xeito de acadar a felicidade, entendida como liberación das paixóns. Así, o valor da filosofía é puramente instrumental: o seu fin é a felicidade.

Deste xeito, a doutrina epicúrea manifestou claramente a tendencia de toda filosofía postaristotélica a subordinar a investigación especulativa a un fin práctico, considerado válido independentemente da investigación en si, de

xeito que se lle negou a esa investigación o valor supremo que lle atribuían os filósofos do período clásico: o de determinar a si mesmo o fin do home, e ser xa como investigación, unha parte integral deste fin.

2.2.1. O xardín de Epicuro e as súas novas finalidades

O xardín estaba lonxe do tumulto da vida pública ateniense e preto do silencio do campo, dese silencio e daquel campo que non lles dicía nada aos filósofos clásicos, pero que se volveu moi importante para a nova sensibilidade helenística.

2.2.2. A física epicúrea

2.2.2.1. Materialismo e mecanicismo

Para proporcionar unha base para a súa ética, Epicuro elabora unha Física. Para iso, toma nocións xa elaboradas na filosofía presocrática, en particular as dos atomistas, que era a máis materialista de todas. A física de Epicuro pretende excluír calquera causa sobrenatural da explicación do mundo e liberar así aos homes do medo a estar á mercé de forzas descoñecidas e de misteriosas intervencións.

Para acadar este obxectivo a física ten que selo:

1. **Materialista:** exclúe a presenza no mundo de todos os principios espirituais.
2. **Mecanicista:** emprega nas súas explicacións só o movemento dos corpos, excluindo todo tipo de finalismo.

2.2.2.2. Atomismo epicúreo

O todo —é dicir, a totalidade da realidade— está determinado por dous elementos esenciais: os corpos e o baleiro. Os propios sentidos demóstrannos a existencia de corpos, mentres que a existencia de espazo e baleiro infírese do feito de que existe o movemento. Para que haxa movemento, ten que haber un espazo baleiro no que os corpos poidan moverse. O baleiro non é un non-ser absoluto, senón o espazo ou, como di Epicuro, a natureza intanxible.

A realidade, tal e como a concibe Epicuro, é infinita. En primeiro lugar, é infinita no seu conxunto. Tamén é evidente que, para que o conxunto sexa infinito, cada un dos seus principios constitutivos debe ser infinito. A multitude de corpos terá que ser infinita e a extensión do baleiro será infinita (se a multitude de corpos fose finita, dispersaríanse no baleiro infinito e, se o baleiro fose finito, non podería acomodar os infinitos dentro del corpos). Así, o concepto de infinito prevalece, ao contrario das concepcións platónicas e aristotélicas.

Algúns dos corpos son compostos, mentres que outros son simples e absolutamente indivisibles (átomos). Faise necesario aceptar a existencia de átomos, porque doutro xeito sería necesario admitir unha divisibilidade dos corpos ata o infinito, o que levaría en última instancia a disolución das cousas en non ser, o que é absurdo como sabemos.

2.2.2.3. A alma

A alma, como todas as outras cousas, é un agregado de átomos. Este agregado está formado en parte por átomos ígneos, aeriformes e ventosa, que constitúen a parte irracional e alóxica da alma, e en parte por átomos diferentes aos demais e que non teñen un nome específico, que constitúen a súa parte racional. Polo tanto, a alma, como todos os outros agregados, non é eterna senón mortal. Esta consecuencia xorde necesariamente das premisas materialistas do sistema.

2.2.2.4. Os deuses e a súa existencia

Epicuro non tiña dúbidas sobre a existencia dos deuses. Pola contra, negou que lles importasen os homes ou o mundo. Viven felices no "entre mundos", é dicir, nos espazos entre mundo e mundo. Son extremadamente numerosos, falan un idioma semellante ao grego -a lingua dos sabios- e a súa vida transcorre con alegría, alimentada pola súa sabedoría e a súa compañía mutua.

2.2.3. A ética epicúrea

2.2.3.1. Características

Se a esencia do home é material, o seu ben específico tamén será necesariamente material, ese ben que, actualizado e realizado, outorga felicidade. Sexa cal sexa este ben, a natureza, considerada na súa inmediatez, comunícanos sen ambigüidades: o ben é pracer. Os cirenaicos xa sacaran a mesma conclusión. Con todo, Epicuro rectifica radicalmente o seu hedonismo. Os cirenaicos sostiveron que o pracer é un movemento suave, mentres que a dor é un movemento violento e negaron que o estado intermedio de quietude, é dicir, a ausencia de dor, fose o pracer. Epicuro non só admite este tipo de pracer no repouso (catastemático), senón que lle dá a máxima importancia, considerándoo como o límite supremo, a culminación do pracer. Ademais, mentres os cirenaicos consideraban as dores e praceres físicos superiores aos psíquicos, Epicuro defende exactamente o contrario.

O verdadeiro pracer de Epicuro consiste na ausencia de dor no corpo (aponia) e na falta de perturbacións na alma (ataraxia).

Para garantir o logro de aponía e ataraxia, Epicuro distinguiu entre:

- 1) Praceres naturais e necesarios
- 2) Praceres naturais, pero non necesarios
- 3) Praceres innaturais e innecesarios

Despois estableceu que o obxectivo desexado se consegue satisfacendo sempre o primeiro tipo de praceres, limitándose en relación co segundo tipo e sempre fuxindo do terceiro. A este respecto, Epicuro asume unha posición que sen esaxeración pode describirse como "ascética".

Os desexos e praceres do primeiro grupo son os únicos que sempre e en todos os casos deben ser satisfeitos, porque teñen por natureza un límite preciso, que consiste na eliminación da dor: unha vez desaparecida, o pracer xa non medra máis. Os desexos e praceres do segundo grupo carecen deste límite, porque non fan desaparecer a dor corporal: só modifican o pracer e poden causar danos notables. Finalmente, os praceres do terceiro grupo non eliminan a dor do corpo e tamén sempre provocan unha perturbación na alma.

2.2.4. A amizade

Pero por iso non se pode confundir a doutrina de Epicuro cun hedonismo vulgar. A este hedonismo oporíalle o culto á amizade, característico da doutrina e da conduta práctica dos epicúreos. "De todo o que a prudencia nos ofrece para a felicidade da vida, o máis grande é, de lonxe, o logro da amizade" (Max, cap. 27). A amizade naceu por utilidade; pero é un ben en si mesmo. O amigo non é o que sempre busca o útil, nin o que nunca o une á amizade, xa que o primeiro considera a amizade como un tráfico de vantaxes, e o segundo destrúe a confianza na esperanza de axuda que constitúe unha gran parte da amizade.

2.3. O estoicismo

A finais do século IV a.C., cando pasaran pouco máis de cinco anos desde a fundación do Xardín, naceu outra escola en Atenas, destinada a converterse na máis famosa da época helenística. O seu fundador foi Zenón de Citius, que chegara a Atenas ao redor do 333 a.

Como Epicuro, Zenón negou a metafísica e a transcendencia. Aceptou a noción epicúrea da filosofía como a arte de vivir, pero non aceptou as súas solucións, converténdose nun duro adversario do Xardín. Foi profundamente repelido polas dúas ideas básicas do sistema: a redución do mundo e do home a unha simple confusión de átomos e a identificación do ben do home con pracer, así como todos os corolarios que derivaron destes dous principios.

2.3.1. Física estoica

2.3.1.1. Materialismo monista y panteísmo

A física do estoicismo é a primeira forma de materialismo monista e panteísta (cf. Spinoza). Para os estoicos, o ser é o que ten a capacidade de actuar e sufrir. Así, asúmese a identificación entre Ser e corpo. Tamén as virtudes son corporais e os vicios, o bo e a verdade tamén. É unha concepción hilemórfica, hilozoica e monista, e non mecanicista e atomista como os epicúreos.

2.3.1.2. Principios del universo

Os estoicos, de feito, falan de dous principios do universo, un pasivo e outro activo, pero identifican o primeiro coa materia e o segundo coa forma (ou mellor dito, co principio informador) e consideran que o un é inseparable do outro. Ademais, segundo eles, a forma é a Razón divina, o Logos, Deus. Identificaron o seu Deus-physis-logos co lume, co "raio hereclitiano que todo o goberna" ou incluso co pneuma, que é o alento inflamado, aire dotado de calor.

2.3.1.3. Conmixión dos corpos

Para o estoicismo, a penetración de Deus - que é corporal - a través da materia e de toda a realidade - que tamén é corporal - faise posible en virtude do dogma da conmixión total dos corpos. Ao rexeitar a teoría atómica dos epicúreos, os estoicos admiten a divisibilidade dos corpos ata o infinito e, polo tanto, a posibilidade de que partes dos corpos poidan estar intimamente unidas, de xeito que dous corpos poidan fusionarse á perfección nun. Obviamente, esta tese implica a afirmación da penetrabilidade dos corpos e coincide con ela.

O monismo estoico compréndese aínda mellor considerando a doutrina das chamadas "razóns semianis". O mundo das cousas e as cousas do mundo nacen do único substrato materia que determina gradualmente o logos inmanente, que tamén é un e, con todo, é capaz de diferenciarse en cousas infinitas. O logos é como a semente de todas as cousas, é como unha semente que contén moitas sementes (o logoi spermatikoi, que o latín traducirá coa expresión razóns seminais).

2.3.1.4. Panteísmo

Dado que o principio activo, Deus, é inseparable da materia e como non hai materia sen forma, Deus está en todo e todo é Deus. Deus coincide co cosmos. O ser de Deus faise un co ser do mundo, ata o punto de que todo - o

mundo e as súas partes - é Deus. Esta é a primeira concepción panteísta explícita e elaborada da antigüidade: a dos presocráticos non era máis que unha forma de panteísmo implícito e inconsciente. Só despois da distinción de Platón entre os planos da realidade e a negación crítica desa distinción, faise posible un panteísmo autoconsciente.

2.3.1.5. Diferencias co mecanicismo de Epicuro

Contra o mecanicismo dos epicúreos, os estoicos defenden ardentemente unha concepción finalista rigorosa. Se todas as cousas sen excepción foron producidas polo inmanente principio divino, que é o Logos, a intelixencia e a razón, todo é rigoroso e profundamente racional, todo é como debería e como está ben, e o conxunto de todas as cousas é perfecto. O todo é perfecto en si mesmo: aínda que cada cousa en si mesma é imperfecta, ten a súa perfección no deseño do todo.

2.3.2. Ética estoica

Para os estoicos, como para os epicúreos, o obxectivo da vida é a felicidade. E isto obtense vivindo segundo a natureza.

2.3.2.1. A oikeiose

Se observamos o ser vivo, en xeral vemos que se caracteriza por unha tendencia a conservarse, a apropiarse do seu propio ser e de todo o apropiado para preservalo e evitar todo o que lle sexa contrario, reconciliando consigo mesmo e con cousas que están de acordo coa súa propia esencia. Os estoicos indican esta característica fundamental dos seres co termo oikeiosis (apropiación, atracción, conciliación). A dedución do principio de ética parte precisamente da oikeiose. En particular, dado que o home non é un mero ser vivo, senón un ser racional, vivir segundo a natureza será vivir reconciliándose co seu propio ser racional, preservándoo e actualizándoo plenamente.

2.3.2.2. Ben, mal e indiferentes preferidos.

As nocións de oikeiosis e de instinto orixinal inverten así o fundamento da ética epicúrea. Á luz destes parámetros, o pracer e a dor transfórmanse en algo que vén máis tarde e como consecuencia, cando a natureza xa buscou e atopou o que a preserva e a fai. Como o instinto de conservación e a tendencia a aumentar no ser é un elemento primordial e orixinal, entón o ben será o que preserva e aumenta o noso ser e o mal, por outra banda, o que o prexudica e destrúe. Así, o instinto ao que se refire a oikeiose é a orixe das valoracións.

Como o home supera a animalidade grazas a que posúe peculiarmente logos, segundo os estoicos, o ben moral consiste no que aumenta o logos e o mal, o que o prexudica. O verdadeiro ben para o home é só a virtude e o verdadeiro mal só o vicio.

O bo e o malo son só o que aproveita ou dana o logos e, polo tanto, só o ben e o mal moral. En consecuencia, todas aquelas cousas que son relativas ao corpo, sexan ou non prexudiciais, considéranse como indiferentes (adiaphora) ou, máis exactamente, moralmente indiferentes. Estes inclúen cousas físicas e bioloxicamente positivas, por exemplo, vida, saúde, beleza, riqueza, etc., así como físicas e bioloxicamente negativas, por exemplo, morte, enfermidades, feísmo, pobreza, ser escravo, emperador, etc.

Esta forte separación entre o ben e o mal, por un lado, e as cousas indiferentes, por outro, é sen dúbida unha das características máis típicas da ética estoica. Grazas a esta escisión radical, poderían protexer ao home dos males da época na que viviron: todos os males causados polo colapso da vella polis e todos os perigos, inseguridades e adversidades derivadas dos trastornos políticos. E os factores sociais e sociais que seguiron ese colapso foron simplemente negados como males e confinados na categoría de cousas indiferentes. Este foi un xeito bastante audaz de outorgar nova seguridade ao home, ensinándolle que os bens e os males sempre se derivan

exclusivamente do interior e nunca do exterior. Así, podería estar convencido de que a felicidade podería alcanzarse perfectamente, dun xeito totalmente independente dos acontecementos externos; pódese ser feliz incluso no medio de tormentos físicos, como afirmou tamén Epicuro.

2.3.2.3. Liberdade, necesidade e destino

Os estoicos comparten o concepto, xa defendido por Platón e Aristóteles, de que a liberdade consiste en ser "a causa de si mesmo" ou dos propios movementos. Inventan o termo autodeterminación para designar a liberdade. Só o sabio é libre porque só el se determina a si mesmo. Non obstante, a liberdade do sabio non consiste máis que na súa conformidade coa orde do mundo, co destino.

Por primeira vez, cos estoicos, aparece a doutrina que identifica a liberdade coa necesidade, transferindo a liberdade da parte ao todo; é dicir, dende o home ata o principio que opera e actúa no home.

2.3.2.4. O cosmopolitismo

A natureza anima ao home a preservar o seu propio ser e a amarse a si mesmo. Este instinto primordial non limita o seu alcance á mera preservación do individuo: o home estende inmediatamente a oíkeiose aos seus fillos e aos seus parentes e inmediatamente a todos os seus semellantes. A natureza, do mesmo xeito que nos obriga a querernos a nós mesmos, obríganos a amar aos que xeramos e aos que nos xeraron. É tamén é a natureza a que nos empuxa a unirmos cos demais e axudalos.

Ao deixar de vivir no claustro da súa individualidade, como prescribiu Epicuro, o home volve converterse nun animal da comunidade. A nova fórmula mostra que non se trata dun simple retorno ao pensamento aristotélico, que definía ao home como un animal político. O home, en vez de facerse asociar nunha polis, fíxose unir na sociedade con todos os homes. En base a isto, os estoicos proclaman un ideal de igualdade marcadamente cosmopolita entre todos os homes. Así, hai unha ruptura total dos supostos da política aristotélica: polo menos no pensamento, o logos restaurou a igualdade fundamental entre os homes.

A axuda que o estoico preste a outros homes será algo aséptico, afastado de calquera simpatía humana, do mesmo xeito que os logotipos fríos están lonxe do calor do sentimento. O sabio moverase entre os seus compañeiros cunha actitude de desapego total: cando fai política ou cando casa, se preocupa polos seus fillos ou fai amigos e, así, acabará sentíndose alleo á vida mesma. En realidade o estoico, a diferenza do epicúreo, non é un entusiasta da vida nin un amante dela.

2.4. Escepticismo

Os fundadores do Xardín e do Pórtico buscaron a solución ao mesmo problema subxacente, o problema da vida. Pyrrho, en oposición a eles, mantén a convicción de que é posible vivir unha vida feliz coa arte, incluso sen verdade e sen valores, polo menos na forma en que foron concibidos e venerados no pasado. A súa resposta baséase nos seguintes puntos:

Quen diga ser feliz debe mirar estas tres cousas:

- 1) Primeiro de todo, como son as cousas por natureza;
- 2) En segundo lugar, cal debe ser a nosa disposición cara a eles;
- 3) Por último, que pasará se nos comportamos así.

Pirrón mostra que as cousas

- 1) Son de igual forma, sen diferencias, sen estabilidade, indiscriminados; polo tanto, os nosos sentimentos e as nosas opinións non son verdadeiras nin falsas.
- 2) Non é necesario, por tanto, dar a nosa confianza a estes, senón carecer de opinións, inclinacións, tremores, dicir sobre todas as cousas "non é máis do que non é" ou "é e non é", ou "nin está nin está".
- 3) Os que están nesta disposición primeiro lograrán apatía e despois imperturbabilidade.

O primeiro elemento, o máis importante, abre a cuestión de se a indiferenza das cousas é obxectiva ou subxectiva. A proposición pirrónica é que as cousas en si son indiferenciadas, inconmensurables e indiscriminadas, e precisamente como consecuencia disto os sentidos e as opinións non poden afirmar nin a verdade nin a falsidade.

Así, Pirrón nega o ser e os principios do ser, reducíndoo todo á aparencia. Esta aparencia ou fenómeno foi transformada por escépticos posteriores entendidos como a aparición de algo que está máis alá do que aparece, unha cousa en si mesma.

Se as cousas son indiscernibles, non é posible afirmar a verdade nin a falsidade. En consecuencia, é necesario permanecer *adoxastos*, sen opinión. Hai que absterse do xuízo e carecer de inclinación e vergoña, sen deixarse emocionar por nada. É dicir, hai que permanecer indiferente.

En toda a *Metafísica*, Aristóteles sostén que quen nega o principio supremo constituído polo ser, debe estar calado e non manifestar absolutamente nada, para ser coherente con dita negación. Esta é precisamente a conclusión que tira Pirrón cando proclama *afasia*. E isto implica *ataraxia*, é dicir, a falta de perturbacións, a quietude interior, a vida máis igual. A vida que Pirrón propón é a vida que non sente o peso das cousas, unha vida privada, que leva a impasibilidade do home sabio, vivindo esa vida tan igual que xorde da natureza do divino e do ben. un fondo case relixioso na filosofía de Pirrón).

2.4.1. A imposibilidade de verdade

Os sofistas opuxeran a natureza á convencionalidade das leis e distinguiran o que é bo por natureza do que é por convención. Pirrón acolle con satisfacción esta distinción; pero só para negar que hai cousas verdadeiras ou falsas, fermosas ou feas, boas ou malas, por natureza. Todo o que se xulga xúlgase así por convención ou costume, non pola verdade e a natureza.

Así, a verdade, como valor fundamental da investigación dos presocráticos, Platón e Aristóteles, móstrase como imposible. Tampouco é válida a actitude sofista de asumir o relativismo e situar a verdade como triunfo no discurso público. En Pirrón, a imposible esixencia de verdade leva á abstención de todos os xuízos, actitude que se presenta como a única coherente.

2.4.2. A supresión do xuízo

A suspensión do xuízo pirrónico ten un alcance máis alá do ámbito do coñecemento. Como filosofía helenística, este reino está ao servizo da felicidade e da paz individuais. Deste xeito, a suspensión do xuízo leva á *ataraxia*, a non perturbación do estado de ánimo e, polo tanto, preséntase como un modelo de vida a seguir.

ANEXO: SELECCIÓN TEXTUAL

Texto 1: Epicureísmo

Consideremos tamén que algúns desexos son naturais, outros vans, e dos naturais, algúns son necesarios, outros só naturais; dos necesarios, algúns son necesarios para a felicidade, outros para a ausencia de molestias no corpo, outros para o vivir mesmo. Pois unha consideración non equivocada destes sabe referir cada elección e rexeitamento á saúde do corpo e á imperturbabilidade. De feito, é en virtude disto que facemos todo para non sufrir dor nin turbación. E unha vez que isto xurdiu en nós, cada tempestade da alma diminúe, o ser vivo non ten que ir máis alá cara a algo que precisa, nin buscar outra cousa coa que completar o ben da alma e do corpo. Porque necesitamos pracer cando, por non estar presente, sufrimos dor.

E por iso dicimos que o pracer é o comezo e o final da vida feliz. Pois recoñecemos isto como o primeiro ben conxénito e, a partir del, iniciamos toda elección e rexeitamento e nela rematamos xulgando todo o bo segundo a afectación como criterio. E dado que é o primeiro e innato ben, por iso non escollemos todo pracer, senón que ás veces omitimos moitos praceres, cando nos xorde un maior malestar; e consideramos que moitas dores son preferibles aos praceres cando nos segue un maior pracer despois de estar sometido a tales dores durante moito tempo. Todo pracer, entón, por ter unha natureza adecuada [á nosa], é un ben; aínda que non todo o pracer ten que ser escollido; así tamén toda dor é malvada, pero non toda [a dor] debe ser evitada por natureza.

E consideramos a autosuficiencia como un gran ben, non para que en todo momento empreguemos pouco, senón para que, se non temos moito, con pouco nos sirvamos, totalmente convencidos de que os que menos requiren gozan da abundancia máis docemente. Ademais, todo o natural é fácil de acadar, pero o van é difícil de conseguir. Os alimentos sinxelos traen un pracer igual ao dun réxime de luxo, unha vez eliminada a dor [que causa] a falta; e o pan e a auga proporcionan un pracer supremo cando se comen necesitándoos. Polo tanto, o hábito de réximes sinxelos e non luxosos é adecuado para satisfacer a saúde, fai que o home sexa dilixente nas ocupacións necesarias da vida.

Epicuro, *Carta a Meneceo*

Texto 2: Escepticismo

Con razón dicimos que o fundamento do escepticismo é a esperanza de conservar a serenidade do espírito. En efecto, os homes mellor nacidos, angustiados pola confusión existente nas cousas e dudando de con cal hay que estar máis de acordó, deron en investigar qué é a Verdade nas cousas e que é a Falsidade; coma se pola solución destas cuestión se mantivese a serenidade do espírito! Pola contra o fundamento da construción escéptica é ante todo que a cada proposición se lle opón outra proposición de igual validez. A partir diso, en efecto, esperamos chegar a non dogmatizar.

Pois ben, dende agora dicimos que o fin do escepticismo é a serenidade do espírito nas cousas que dependen da opinión de un e o control do sufrimento nas que se padecen por necesidade.

En efecto, cando o escéptico, para acadar a serenidade do espírito, comezou a filosofar sobre o de enxuizar as representacións mentais e o de captar cales son verdadeiras e cales falsas, viuse envolto na oposición de coñecementos de igual validez e, non podendo resolvela, suspendeu os xuízos e, ao suspender os seus xuízos, chegoulle como poir azar a serenidade de espírito nas cousas que dependen da opinión. Pois quen opina que algo é por natureza bo ou malo túrbase por todo, e cando lle falta o que lle parece que é bo cre estar atormentado pola cousas malas por natureza e corre tras o -segundo el- bo e, tendoo conseguido, cae en máis preocupacións ao estar excitado fora de toda razón e sen medida e, temendo o cambio, fai calquera cousa para non perder o que a el lle parece bo. Polo contrario, o que non se define sobre o bo e o malo por natureza non evita nin persigue nada con teima, polo cal mantén a serenidade de espírito.

Sexto Empírico, *Esbozos pirrónicos*

Texto 3: estoicismo

Apresúrate, pois, querido Lucilio, e pensa en que medida terías que incrementar a túa celeridade se o inimigo te hostigase polas costas, se sospeitases que se aproxima a cabalería e que pisa as pegadas dos fuxitivos. Isto é unha realidade: es acosado. Apura e retírate a un posto seguro e despois pensa o fermosa que é a xesta de consumir a vida antes da morte, para despois esperar con calma o tempo que a un lle resta de vida, sen gardar nada para si, unha vez afianzado na posesión da vida feliz, que non é máis feliz por seren máis longa.

Cando chegará o momento en que comprendas que o tempo en nada che afecta, en que te atopes sereno e tranquilo, sen preocuparte do mañá e en total plenitude de ti mesmo! Queres saber que é o que volve aos homes cobizosos do futuro? Ningún ten o dominio de si mesmo. E así os teus pais desexaron para ti outras metas. Eu, pola contra, pido para ti o desprezo de todas aquelas cousas que eles pediron para ti en abundancia. Cos seus desexos tratan de saquear a moitos para enriquecerte a ti: todo canto fan pasar ás túas mans, han de quitárllelo a outros.

Deséxoches o dominio de ti mesmo, que o teu espírito, ao que un pensamento flutuante ten perturbado, se manteña firme e esté seguro, que atope satisfacción en si mesmo e que, unha vez recoñecidos os bens verdadeiros, cuxo recoñecemento leva aparellada a súa posesión, non teña necesidade de que se lle prolongue a existencia. Aquel que vive tras ter a vida consumada, ten superado, por fin, as necesidades, e atópase exonerado e libre.

Séneca, *Cartas morais a Lucilio*